

SKATTENYTT

Officiellt organ för Taxeringsnämndsordförandenas Riksförbund



Nr 11/1955

Årgång 5

DISTRIBUTÖR AV
MEDDELANDEN FRÅN RIKSSKATTENÄMNDEN

Ändrade skattebestämmelser om pensions- och andra personalstiftelser

Av f. d. länsassessor K. Ahlm.

Företagsbeskattningsreformen har medfört vissa ändringar av det skatterättsliga läget även såvitt angår företagens pensions- och andra personalstiftelser. De nya reglerna, som första gången skola tillämpas vid 1956 års taxering, avse i första hand rätten till avdrag för nya avsättningar. Enär den skatterättsliga definitionen på pensionsstiftelse i p. 6 av anv. till 53 § K.L. fått ett delvis nytt innehåll, ha de nya reglerna emellertid betydelse även för vissa pensionsstiftelsers egen beskattning. Övriga personalstiftelsers beskattning påverkas däremot icke av lagändringen.

I det följande behandlas först "bundna" och därefter "fria" såväl pensions- som andra personalstiftelser. För varje typ av stiftelser genomgås dels stiftelsens

egen beskattning, dels avdragsrätten för nya avsättningar.

Med "bundna" stiftelser förstås enligt vedertagen terminologi allenast stiftelser, å vilka 1937 års lag om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser är tillämplig. Alla andra anses såsom "fria", således oavsett om de stå under länsstyrelsens tillsyn eller ej.

I. Bundna stiftelser.

Detta avsnitt avser givetvis allenast stiftelser, som äro knutna till aktiebolag.

a) *Bundna pensionsstiftelser* äro skattefria (om man bortser från garantibelopp för fastighet och kommunalskatt å fastighetsinkomst) och förbli så enligt de nya reglerna utan vidtagande av någon

åtgärd från stiftelsens eller stiftarens (aktiebolagets) sida.

Rätt till avdrag för nya avsättningar tillkommer aktiebolaget liksom hittills inom "takets". Beträffande dettas beräkning har tillkommit den viktiga nyheten, att i s. k. fåmansbolag icke får medräknas pensionsutfästelse avseende någon, som genom eget eller anhörigs innehav av aktier har ett avgörande inflytande i bolaget, eller efterlevande till sådan person. I övrigt må nämnas, att vid sidan av den sedan beskattningsåret 1952 gällande och nu permanentade regeln för "takets" fastställande införts en subsidiär beräkningsregel (den verkliga pensionskulden såsom alternativ till huvudregelns approximativa beräkning). Vidare får "sedvänja" för pensionering ej åberopas vid takberäkningen, utom i fall då på grund därav pension redan nu utgår. Avsättning enligt de nya reglerna måste — om man icke överlämnar kontanter, aktier, obligationer eller andra värdehandlingar — ske i form av ett utav aktiebolaget utfärdat och till stiftelsen överlämnat skuldebrev, medan hitintills beträffande denna typ av stiftelser varit tillräckligt, att skulden för avsättningen uppförts i bolagets balansräkning. Hur detta överlämnande praktiskt skall ske i det fall, att bolagets styrelse tillika fungerar som styrelse för stiftelsen, är en öppen fråga. Att ett skuldebrev utfärdats för stiftelsen torde icke medföra den konsekvensen, att särskild styrelse enligt 1937 års lag måste inrättas. Det aktiebolag, som hyr ett bankfack i stiftelsens namn och däri inlägger skuldebrevet, har säkerligen gjort allt som rimligen kan begäras.

b) *Bundna personalstiftelser.* Vissa stiftelser av denna kategori äro enligt

53 § K. L. skattefria i samma utsträckning som de under I a) behandlade pensionsstiftelserna. Övriga hithörande stiftelser erläggas, förutom kommunalskatt, 15 % statlig inkomstskatt samt förmögenhetsskatt med 1,5 ‰ å den del av förmögenheten, som överstiger 5.000 kronor. Någon ändring häri inträder icke genom de nya reglerna, och särskilda åtgärder behöva ej vidtagas för bibehållandet av en ev. förefintlig skattefrihet.

Den sedan beskattningsåret 1952 gällande begränsningen i avdragsrätten för avsättningar till stiftelser av denna typ har genom reformen upphävts. Enligt de nya reglerna medges alltså ånyo avdrag för sådana avsättningar. Något "tak" för avsättningsbeloppen finns inte, men medlen måste kontant eller i form av aktier, obligationer eller därmed jämförliga tillgångar till ett värde motsvarande den gjorda avsättningen överlämnas till stiftelsen. Denna föreskrift har ansetts vara en tillräcklig hämsko på företagen, så att avsättningarna ej bli för stora. Givetvis måste också iakttagas den redan förut gällande regeln, att stiftelsens ändamål är sådant, att aktiebolaget vid direkt omkostnad vore berättigat till avdrag för kostnaden.

En konsekvens av avsättning enligt de nya reglerna blir, att särskild styrelse enligt 1937 års lag måste inrättas för stiftelsen.

II. Fria stiftelser.

Stiftarföretag är beträffande denna kategori skatteskyldig rörelseidkare i allmänhet, ej blott aktiebolag. Avdragsrätt för avsättning tillkommer även fastighetsaktiebolag samt jordbrukare, om jordbruksinkomsten beräknas enligt bokföringsmässiga grunder.

a) *Fria pensionsstiftelser* äro enligt nuvarande bestämmelser skattefria i samma utsträckning som de bundna pensionsstiftelserna. Denna skatteförmån kan enligt de nya reglerna bibehållas endast om stiftelsen ställes under tillsyn av länsstyrelsen i det län, inom vilket stiftelsens styrelse har sitt säte, samt tillika stiftelsens stadgar på därom av stiftelsestyrelsen gjord ansökan fastställas av länsstyrelsen. Utöver redan nu gällande krav på stadgarnas innehåll måste dessa därvid innehålla föreskrift om att stiftelsens "återstående medel antingen skola användas för pensionering eller ock skola anslås till välgörande eller eljest allmännyttigt ändamål" icke blott vid stiftelsens upplösning utan även "då det icke längre finnes eller kan antagas komma att finnas någon, vars rätt till pension på grund av tjänst skall tillgodoses av stiftelsen." Oavsett om stiftelsen redan nu står under tillsyn eller icke, måste alltså en föreskrift av nämnda innehåll inflyta i stadgarna. Är stiftelsen undantagen från tillsyn, måste vidare förbehållet därom borttagas ur stadgarna. Rätten att fatta beslutet om dessa stadgeändringar tillkommer stiftelsens styrelse, om stadgarna utsåga detta, eljest stiftarföretag. Innehålla stadgarna föreskrift om att ändring för att vara gällande skall godkännas av stiftarföretaget eller av offentlig myndighet, måste detta givetvis iakttagas. — Det förekommer, att stiftelsestadgar enligt uttrycklig föreskrift i desamma *icke få ändras* (helt eller delvis). Skattefriheten för stiftelsen kan man tydligen icke bevara på något annat sätt än genom att trots förbudet ändra stadgarna i ovan beskrivna avseenden. Teoretiskt är detta knappast så äventyrligt som vid ett yligt betraktande kan förefalla, då ju änd-

ringen förutsättes ske i samråd med den länsstyrelse, som skall ha tillsyn över stiftelsen, samt ändringen blott avser att ytterligare säkerställa stiftelsen. Rätt till sådant säkerställande tillkommer principiellt stiftarföretaget, och måhända kan man påstå, att stiftarföretaget icke genom förbudet mot stadgeändring avhänt sig denna rätt, eftersom förbudets syfte får antagas hava varit att förhindra ändringar närmast i motsatt riktning. Problemet reduceras härigenom till en fråga om tolkning av stadgarna. Om denna tankegång accepteras — vilket får bero på vederbörande länsstyrelse — så böra både stiftarföretaget och stiftelsens styrelse medverka i beslutet om stadgeändringarna. En annan lösning av frågan är att bilda en ny stiftelse och konsumera den äldre stiftelsens förmögenhet för pensionsutgifter. Det är emellertid icke alltid praktiskt möjligt att anlita denna utväg, och för övrigt löper man ju risken att den äldre stiftelsen blir beskattad under den tid, som åtgår, innan dess medel konsumerats.

Då ansökan göres om fastställelse å stiftelsens stadgar, har länsstyrelsen rätt att granska och påkalla ändringar i stadgarna samt att vägra den sökta fastställelsen, om behövlige ändringar ej vidtagas. Troligen kommer länsstyrelsernas intresse att i främsta rummet inriktas på föreskrifterna om revision och om styrelsens sammansättning. I det förra avseendet lär revision genom stiftarföretagets egna revisorer i regel anses tillfredsställande. Beträffande styrelsens sammansättning är ganska vanligt, att stiftarföretagets styrelse (t. ex. ett aktiebolags styrelse) tillika är styrelse för stiftelsen. Detta utgör civilrättsligt icke hinder för en giltig stiftelsebildning, och några krav på

representantskap för de anställda har ej uppställts genom de nya bestämmelserna. Under förarbetena till lagen uttalades emellertid ett önskemål om att representanter för den av pensioneringen berörda personalen borde ingå i styrelsen. I vilken mån länsstyrelsen kommer att beakta detta är ovisst, men det förefaller rimligt att här analogivis tillämpa 1937 års lag om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser, vilket skulle innebära, att representant för personalen skulle behöva ingå i styrelsen allenast om stiftelsen har egna medel (sålunda ej blott reverser) att förvalta.

Om de nu beskrivna föreskrifterna om tillsyn, om stadgarnas innehåll och om fastställelse å stadgarna ej iakttagas, skall stiftelsen enligt de nya reglerna beskattas med, förutom kommunalskatt, 15 % statlig inkomstskatt samt 1,5 ‰₁₀₀ förmögenhetsskatt å förmögenhet över 5.000 kronor.

Beträffande rätten till avdrag för avsättningar gäller enligt reformen såsom villkor, att de ovan anförda reglerna om tillsyn och fastställelse å stadgar iakttagas, samt beträffande beräkningen av "taket" detsamma som ovan sagts angående bundna pensionsstiftelser. Emellertid är avsättning i form av skuldebrev avdragsgill allenast för aktiebolag, ekonomisk förening, ömsesidigt försäkringsbolag eller sparbank. Övriga skattskyldiga — sålunda bl. a. fysiska personer, handelsbolag och kommanditbolag — måste överlämna medlen kontant eller i form av aktier, obligationer eller därmed jämförliga tillgångar med ett värde motsvarande avsättningen. Genom sistnämnda passus inkopplas taxeringsnämnderna på värderingsproblem, som tydligen måste lösas i samråd med tillsynsmyndigheten,

länsstyrelsen, vilken skall bevaka, att stiftelsens medel äro nöjaktigt placerade. Det lär inte finnas hinder för att även mindre goda värdepapper väljas för en avsättning, eftersom en sådan avsättning ju dock är bättre än ingen alls och alltså inte bör avvisas av en förnuftig stiftelsestyrelse. Häremot torde länsstyrelsen såsom tillsynsmyndighet icke gärna kunna göra någon invändning, men det ankommer på taxeringsnämnden att pröva de till stiftelsen överlämnade värdehandlingarnas verkliga värde och rätta avdraget för avsättningen därefter. Vid denna prövning torde icke kunna förbises, att medelsplaceringar hos en stiftelse oftast måste antagas bli långvariga, varför dagsvärdet pr balansdagen för avsättningens tillblivelse ingalunda behöver vara utslagsgivande.

Det förekommer, att äldre fria pensionsstiftelser icke anpassats till den lagändring om pensionsstiftelser, som tillkom år 1950 (SFS nr 308). Den anpassning, som då gjordes av flertalet pensionsstiftelser, verkställdes genom ändring av stiftelsens ändamålsbestämning. En sådan lösning anses enligt förarbetena till den nya reformen icke teoretiskt försvarbar. Beträffande sådana äldre pensionsstiftelser gäller i stället såsom en särskild förutsättning för avdragsrätt för avsättning, att stiftarföretaget vid sin deklaration fogar två avskrifter av ett av stiftelsens styrelse fattat beslut, varav framgår, att stiftelsen mottagit de avsatta medlen under förbehåll, att desamma skola användas uteslutande för sådant ändamål, som jämlikt p. 2 av anvisningarna till 29 § och p. 6 av anvisningarna till 53 § K. L. utgör förutsättning för avdragsrätt. (Det förefaller som om här skulle föreligga en lucka i de nya reglerna, som man

får hoppas blir täckt i tillämpningen. Om en dylik äldre pensionsstiftelse enligt sina stadgar medgiver utbetalning även av tillfälliga kapitalunderstöd, vilket är vanligt, så blir den nämligen icke skattefri enligt p. 6 av anv. till 53 §, varken i den nya lydelsen eller enligt övergångsbestämmelserna, som anknyta till ändringarna genom SFS 1937 nr 662 och 1950 nr 308. Följer man ordalagen, kommer man till det troligen ej avsedda resultatet, att en sådan stiftelse, trots att den godtages såsom mottagare av en avdragsgill avsättning, icke skulle bli skattefri såsom pensionsstiftelse. Det kan invändas, att stiftelsen enligt en bokstavstolkning av nämnda lagrum icke heller hitintills varit skattefri, men det har säkerligen icke fallit någon taxeringsnämnd in att beskatta stiftelsen, enär det ju kunde förväntas, att stiftelsen bleve genom ändring av ändamålsbestämningen anpassad till 1950 års lagändring, så snart ny avsättning till stiftelsen komme ifråga).

b) *Fria personalstiftelser*. Beträffande dessas egen skattebelastning gäller i full utsträckning detsamma som ovan sagts om bundna personalstiftelser. Länsstyrelsetillsyn och fastställelse å stadgar är *icke* villkor för bibehållande av ev. skattefrihet för en personalstiftelse. Så länge ny avsättning till personalstiftelse ej är aktuell, behöver ingen som helst åtgärd vidtagas med stiftelsen i anledning av de nya reglerna.

Annorlunda blir förhållandet, om och när ny avsättning skall ske. Då måste nämligen stiftelsen ställas under länsstyrelsens tillsyn och dess stadgar fastställas av länsstyrelsen, om avdrag för avsättningen skall kunna beviljas. Därvid måste också stadgarna ha ett innehåll, motsvarande det som ovan sagts om fria pen-

sionsstiftelser, vartill här hänvisas. Något "tak" för avsättning finns ej, men skattskyldiga av *alla* kategorier (även aktiebolag, ekonomisk förening, ömsesidigt försäkringsbolag och sparbank) får åtnjuta avdrag för avsättning allenast "därest medlen kontant eller i form av aktier, obligationer eller därmed jämförliga tillgångar till ett värde motsvarande den gjorda avsättningen överlämnats till stiftelsen". Givetvis måste också iakttagas regeln, att "stiftelsens ändamål är sådant, att den skattskyldige vid direkt omkostnad för dylikt ändamål är berättigad till avdrag." Är stiftelseändamålet enligt denna bestämmelse blott delvis avdragsberättigat, kan avdragsrätt likväl beredas företaget, om stiftelsens styrelse beslutar mottaga de avsatta medlen under uttryckligt förbehåll, att medlen i fråga skola användas uteslutande för sådant ändamål, som jämlikt p. 2 av anv. till 29 § och p. 6 av anv. till 53 § K.L. utgör förutsättning för avdragsrätt, samt handling utvisande detta i två exemplar vidfogas företagets deklARATION (på samma sätt som ovan sagts beträffande fria pensionsstiftelser, som ej anpassats till 1950 års lagändring).

På grund av de nu beskrivna reglerna ställas många företag inför frågan, om de skola ställa sina stiftelser under tillsyn av länsstyrelse eller icke. Detta gäller *dels* fria pensionsstiftelser med hänsyn till såväl stiftelsernas skattefrihet som rätten till avdrag för avsättningar, *dels* fria personalstiftelser med hänsyn till rätten att göra avdrag för avsättningar. I ett sådant läge kan en närmare orientering om vad länsstyrelsekontrollen innebär vara av intresse.

Enligt 1929 års lag om tillsyn över

stiftelser har länsstyrelsen betr. stiftelser under dess tillsyn huvudsakligen att tillse

att stiftelsens medel icke dragas från det ändamål vartill de äro bestämda

samt att förmögenheten är på nöjaktigt sätt placerad.

Länsstyrelsens tillsynsplikt betr. stiftelsens ändamål torde icke kräva någon närmare kommentar. Av större intresse är däremot frågan om placeringen av stiftelsemedlen. Länsstyrelsens ståndpunkt i denna fråga torde bäst klarläggas genom en uppdelning av stiftelseförmögenheten i följande två kategorier.

A. Medel placerade i skuldebrev hos det bolag, som gjort avsättning till stiftelsen.

Ha kontanta medel överlämnats till stiftelsen, vilka sedan lånas tillbaka till bolaget, måste man utgå ifrån, att länsstyrelsen kräver säkerhet för lånet. Den säkerhet, som kräves, bör vara av samma beskaffenhet som enligt vad nedan under B. anföres gäller för placering av andra stiftelsemedel. Säkerhet av annan art kan dock medgivas av länsstyrelsen.

Innehar stiftelsen ett av bolaget utfärdat skuldebrev på den grund, att avsättningen ursprungligen skett i denna form, så uppkommer frågan, huruvida länsstyrelsen kan påfordra, att säkerhet ställes för fordringen. Detta torde vara av central betydelse vid bedömandet av fråga, huruvida stiftelsen skall ställas under tillsyn eller ej.

Frågan har ganska utförligt diskuterats under förarbetena till företagsbeskattningsreformen. Från Hedborg-Lundell-Gårdins bok "Den nya företagsbeskattningen" kan härom följande citeras:

"Under remissbehandlingen av före-

tagsbeskattningskommitténs betänkande (SOU 1954:19), vari upptagits förslag om tillsyn av fria pensionsstiftelser, hade med tanke på de fall, då stiftelsens medel utgöres av en reversfordran, ifrågasatts huruvida inte ett genomförande av kommitténs förslag förutsatte att i tillsynslagen infördes en undantagsföreskrift i fråga om kontroll över medelplaceringen. I anledning härav anförde departementschefen i propositionen (Nr 100/1955): 'Av betänkandet synes framgå att kommittén mot bakgrunden av att tillsynslagens föreskrifter inte är av tvingande natur utan får stå tillbaka för föreskrifter som stiftelsebildaren uppställt, utgått från uppfattningen, att stiftaren principiellt avgör vilken egendom han vill tillföra stiftelsen. Vill stiftaren endast överlämna en revers till stiftelsen, synes kommitténs uppfattning vara att både stiftelsen och tillsynsmyndigheten — såvitt inte i stiftelsestadgarna uttryckligen föreskrivits annat — saknar befogenhet att gentemot stiftarföretagets vilja söka förbättra värdet av den överlämnade förmögenheten. I allt fall kan stiftaren i stiftelsestadgarna uttryckligen föreskriva med för stiftelsen och tillsynsmyndigheten bindande verkan, att stiftelsens förmögenhet skall utgöras av en revers utan säkerhet. Försiktigheten synes sålunda bjuda att skattskyldig, som kan medgivas avdrag för stiftelseavsättning även om allenast en revers överlämnats till stiftelsen och som vill utnyttja denna möjlighet, intager uttryckligt förbehåll i stadgarna om stiftelsemedlens placering."

Man bör alltså undersöka, huruvida stadgarna innehålla en föreskrift, att stiftelsens förmögenhet kan utgöras av en bolagets revers utan säkerhet. Men

om sådan föreskrift saknas, kan man då ändra stadgarna på denna punkt?

Det är sannolikt, att departementschefens ovan citerade uttalande åsyftar *nybildning* av stiftelser. Han tänker alltså på det fall, att stadgeföreskriften om att stiftelsens medel få placeras i en bolagets revers utan säkerhet införes redan vid stiftelsens bildande. Teoretiskt kan man, sedan stiftelsen väl kommit till stånd, icke ändra stadgarna på sådant sätt, att stiftelsens ställning därigenom *försämras*. Om stadgarna sakna föreskrift om placering i revers, har man alltså principiellt ej rätt att efteråt tillföra en föreskrift därom. Med detta är ingalunda sagt, att man bör undvika att ställa en stiftelse under tillsyn, därför att stadgarna sakna föreskrift att dess medel få vara placerade i revers. Rätten till avsättning i revers till pensionsstiftelse tillkommer aktiebolaget utan hänsyn till vad stiftelsestadgarna innehålla om medelsplaceringen. Principiellt måste man ju säga sig, att när nu skattelagarna tillåta avdrag för en avsättning, som sker i form av ett enkelt skuldebrev utan säkerhet, så är det väl en alldeles orimlig tanke, att tillsynsmyndigheterna skulle kunna eliminera denna fördel för företagen genom att efteråt kräva ställande av säkerhet för skuldebrevet.

Förf. har i tidigare anställning på länsstyrelsen i Göteborg under 4 år sysslat med bl. a. tillsyn av stiftelser. Under denna tid har det förevarande problemet diskuterats på länsstyrelsen, som funnit sig varken böra eller kunna kräva säkerhet för revers, som av stiftarföretag överlämnats till pensions- eller annan personalstiftelse under länsstyrelsens tillsyn, och detta oavsett om stadgarna tillåta placering i revers eller icke. Denna ståndpunkt grun-

dades helt enkelt på tankegången, att en avsättning i revers är bättre än ingen avsättning alls och därför inte bör avböjas av stiftelsens styrelse, oavsett vad stadgarna innehålla om medelsplaceringen. (En helt annan sak är *utlåning* av stiftelsens kontanta medel till stiftarföretaget; i sådana fall både kan och bör stiftelsens styrelse kräva säkerhet för fordringen.)

Ytterligare en fråga, som i detta sammanhang måste besvaras, är denna: Kan länsstyrelsen förelägga stiftelsens styrelse att säga upp en sådan revers? Frågan måste i princip besvaras jakande, men endast om fullgoda skäl föreligga för en så drastisk åtgärd. Länsstyrelsen kan naturligtvis endast vidtaga en sådan åtgärd i ett läge, där stiftelsens styrelse har en ofrånkomlig plikt att säga upp reversen. Enda tänkbara fall, där något sådant kunde tänkas inträffa, vore väl om bolaget försettes i konkurs eller inställde sina betalningar.

Båda de nu behandlade frågorna böra ses i samband med det motiv, som ligger bakom 1929 års stiftelselag, nämligen omsorgen om det allmännyttiga syftet att bereda pension resp. olika slag av annan personalvård åt så stora befolkningsgrupper som möjligt. Länsstyrelsen motverkar detta syfte om den bedriver kontrollen på ett sådant sätt, att den avskräcker företagen från att genom avsättningar till stiftelser öka tryggheten för sina anställda.

B. Andra stiftelsemedel än av bolaget utfärdade reverser.

Vad innebär kravet, att placeringen skall vara "nøjaktig"? Lagen ger ingen närmare definition på detta. Särskilt i äldre praxis har man emellertid brukat följa de föreskrifter, som gälla om placering

av omyndigas medel. Detta innebär, att medlen kunna vara placerade hos postsparbanken eller i sparbank eller å depositionsräkning mot högsta ränta eller i obligationer, utfärdade eller garanterade av staten eller kommun, i Tobaksmonopolets, Allmänna Hypoteksbankens, Sveriges Statshypotekskassas, Svenska Bostadskreditkassans eller Stockholms Intecknings Garantiaktiebolags obligationer samt vidare i jordbruks- eller bostadsfastighetsinteckning inom 60 % av taxeringsvärdet. Som synes nämnes bl. a. icke aktier. — Detta är emellertid en äldre praxis, som man under senare år måst uppmjuka ganska betydligt, till stor del beroende på penningvärdeförsämringen. Numera tillåtes även placering i börsnoterade aktier intill en viss procent av stiftelsens totala förmögenhet. Procentsat-

sen är icke alldeles fast men lägre maximalgräns än 40 % torde icke behöva befaras. Länsstyrelsen ser helst, att av börsnoterade aktier utväljas bank- eller försäkringsaktier eller industriaktier med fördelade risker (t. ex. Custos, Providentia), däremot icke spekulationspapper. Tendensen går till en uppmjukning av denna praxis. Om stiftelsens medel placeras i värdehandlingar av andra slag än de nämnda, och man kan klart påvisa, att placeringen är säker, så torde länsstyrelsen icke ha stora möjligheter att framtinga en omplacering.

Såsom ovan antytts, avser dessa riktlinjer för placeringen även de säkerheter, som kunna komma ifråga vid utlåning till bolaget av medel, som förut tillförts stiftelsen i kontanter.